

A főreal meg a Baross (3.)

Neves tanárok

A főrealiskolának régtől fogva sok kiváló tanára volt. Babits Mihály 1906 és 1908 között tanított falai között. (A Horváth Mihály utcai oldalon Borsos Miklós domborműve örökíti meg emlékét.) Banner János (1920–23) még itteni tanársága idején szerezte meg a magántanári képesítést, innen került az egyetemre, s ott, a felszabadulás után pedig a fővárosban lett a régészek európai híru professzora, e szakma több nemzedékének tanítója. Itt tanított (1875–90) Balázs Béla édesapja, Bauer Simon. Bodnár Zsigmond (1871–72) egyetemi tanár mint filozófus és irodalomtörténész került lexikonjainkba. Bródy Mihály a forradalmak neves szereplője, majd emigrációba kényszerülve a vajdasági hírlapirodalom érdemes alakja (1908–19); Csonka Ferenc vegyész, a paprikaminősítés úttörője, a porlasztót főtálatló Csonka János bátyja (1873–1911); Czimer Károly. Szeged történetének tudós kutatója (1910–21), Czöglér Alajos, a hazai fizikai kutatás és tanítás jeles úttörője (1874–91); fia, Czöglér Kálmán, Móra Ferenc múzeumi munkatársa, kiváló biológus (1914–1948); Ernsey Jenő, a *Fekete kolostor* lakója, a nyelvtanítás módszertanának érdemes kidolgozója; Falábu Jenő, József Attila ifjú makói tanára, és nekem is kedves öreg tanárom (1939–1946). Pécsről került ide, oda is ment vissza Gábor Jenő festőművész, rajztanár (1941–44). Hegedűs Pált, Babits elődjét a Budapesti Szemlében az angol–búr háborúról közölt tanulmánya alapján Görgey Artúr álnév mögé rejtőzött „nagy stratégiának” vélte. Tolsztojnak *Mi a művészet?* című könyvét is ő fordította; könyvtárának angol műveit Babits vette meg, s ez lett angol irodalmi műveltségének alapja (1896–1906); Homor István igazgató Röntgen felfedezése után pár héttel, Eötvös Loráddal egyidejűleg állított elő az iskola fizikatermében röntgensugarát (1872–1919). Kacziány Ödön rajztanár festőművészként került a lexikonokba; több képét őrzi a Magyar Nemzeti Galéria (1880–90). Krammer Jenő a Szarlós mozgalom tagja volt, itt a Dugonics Társaság főtálatára lett (1940–1946), a pesti egyetem német tanszékének pedig docense. Madácsy László a felszabadulás után Szeged szabadművelődési felügyelője lett, s e minőségében kapcsolódott be a Tiszatáj szerkesztésébe. Később a tanárképző főiskola magyar irodalmi tanszékén, 1957-től az egyetem francia tanszékén docensként, majd tanárként működött. Szabó Pál Zoltán már a pécsi egyetem magántanáraként jött az iskolához (1941–43), később a Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója lett. Vajtai István a szegedi tanárképző főiskolának vált nagy hatású magyarirodalom-tanárává (1936–1950). Vánky József az újszegedi rózsá- és gyümölcsfakultúra úttörője. Balázs Bélának az *Almodó ifjúság* című önéletrajzi regényében megörökített kedves tanára (1870–1901). A ma is köztünk élő Visy József 1943-ban egyetemi magántanári képesítést szerzett, és egyetemi katedrán lett volna a helye, ha az ötvenes évek szektás rostáján át nem hull. Sovány kárpótlásul kapta a docensi címet (1939–48).

Híres tanítványok

Kockázatos dolog névsorba szedni az iskola kiváló tanítványait, hiszen a kihagyottak joggal berzenkedhetnek. Mégis, ízelítőül föl kell sorolnom néhányat, hogy érzékeltessem: a kitűnő tanárok oktató- és nevelőmunkájának megvolt az eredménye. Szeretettel emlékezett meg egykori iskolájáról Agárdy Gábor kétszeres Jászai-díjas színész, kiváló művész. 1939-ben érettségizett Bácskai Gyula (1920–1973), a Veszprémi Vegyipari Egyetem tanára, a korrózióvédelem neves kutatója. Balázs Béla (1884–1949) a régi főreal leghíresebb diákja, a Nyugat nemzedékének írója, a filmesztétika világhíru úttörője. Baróti Dezső a barokk irodalom és művészet specialistája, a szegedi egyetem professzora, bölcsészkarai dékán, egyetemi rektor volt, majd a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum főmunkatársa, a Sorbonne vendégtanára. Itt végzett 1934-ben az öccse,

Baróti Lajos is, ifjan kitűnő labdarúgó, később számos hazai és külföldi csapat edzője, két ízben a magyar válogatott szövetségi kapitánya. Főrealista volt Csongor Győző, Szeged polihisztora, a múzeum botanikusa és várostörténésze, nyugalmazott igazgatóhelyettese. Dallos András nevét mindig vastag betűkkel szedték a nyomtatott értesítőben: most a műszaki tudományok doktora, a gáztöltésű és vákuumszövevény gyártástechnológiájának tudósa. Dirner Zoltán (1903–1988) a gyógyszer-tan, gyógyszerhatástan kutatója lett, egyetemi tanár, a Gyógyszerésztudományi Kar dékánja. Endre Béla (1870–1928) a vásárhelyi festészetnek Tornyai János mellett reprezentatív képviselője. Nem nagyon jeleskedett a tudományokban: a VI. osztályt megismételte, és 1890-ben a VII. osztályban négyből megbukott, így nem is itt tett érettségit. 1888-ban érettségizett Hermann Miksa (1868–1944) műegyetemi tanár, gépészmérnök; a Bethlen-kormány kereskedelmi minisztereként megindította a vasút vilamosítását. Kelle Artúr (1882–1945) erdőmérnök, egyetemi tanár főként az erdővédelemben jeleskedett. Moór Artúr (1923–1985) 1968-ig a szegedi egyetem Bolyai Intézetében szerezte meg a tudományok doktora fokozatot, és érte el a docensi rangot, majd 1968-tól a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem matematikatanára lett. Az *Új magyar lexikon* kiegészítő kötete azt írja róla: „Differenciálgeometriával, a Finsler-terek elméletével foglalkozik.”

Ha tetszik, ha nem, nem eshetünk az elítélt elhallgatás bűnébe, így föl kell sorolnom Rákosi Mátyást is. Anál inkább, mert tagadhatatlanul kitűnő tanuló volt. Babits Híres *Beszéltetőfüzetébe* 1940 novemberében, amikor Gellért Oszkár hírlí hozta neki, hogy Rákosit és Vas Zoltánt 48-as zászlóinkért cserébe átadták a Szovjetunióknak, ezt írta: „Tudod, hogy Rákosi Mátyás tanítványom volt Szegeden? Legjobb tanuló. Stréber.” 1910-ben érettségizett.

Barossista volt a Legfelsőbb Bíróság elnöke, Szilbereky Jenő is. Az első világháborúban hadügyminiszter volt báró Szurmay Sándor altábornagy. Kezdeményezésére készítette el az iskola Tápai Antallal az előcsarnokban az első világháborús emlékművet. Oktalanul lebontották, csak az értesítőben közölt fénykép őrzi. Tandori Károly Kossuth-díjas egyetemi tanárról, akadémikusról azt írta a Magyar Tudományos Akadémia Almanachja, hogy szűkebb kutatási területe a valós függvénytan. Egy évvel járt alattam: vastag betűvel van szedve az ő neve is az értesítőben. Tölgyessy Artúr (1853–1920) festőművész Szegeden született, s ugyan már a budai realban érettségizett, de

itt ébredt rajz tehetségének tudatára, s nem véletlenül vált legfőbb tárgykörévé az alföldi táj. Vinkler László (1912–1980) festőművész, főiskolai tanár a szegedi képzőművészet történetébe írta be nevét. Ma alkotó festőink java vallja őt mesterének.

A betűrendben utolsónak maradt, de nem érdektelen, hogy Zerkovitz Béla (1882–1948), polgári foglalkozására nézve műépítész, ismertebb oldaláról viszont a magyar könnyűzene koronázatlan királya, szintén a főrealba járt.

Érettségi találkozó

Ma tartják találkozójukat a régi osztályteremben az 1943-ban érettségizettek. Nem akármilyen osztály volt a mi osztályunk. Ennyi kitűnően és jelesen érett tán sohasem volt eladig s azután sem: vastag betűvel 6. dőlletel 5 szerepel a nyolcadik év végén, az érettségi eredmények közt pedig 5 kitűnő és 7 jeles. Velünk járt Móra Ferenc unokája, a *Vadember*, Vészits Ferenc (a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának nyugalmazott igazgatója); a szalámigyaros fia, Pick Tamás (pszichiáter Amerikában) és az igazgatónk fia, Firbás Zoltán, a Vedres István Szakközépiskola ny. mérnök tanára. Ugyanabban az épületben tanított, amelyben tanult, sőt lakott.

Társaink közt van Szász Gábor műszaki egyetemi tanár, matematikus (ő a legfiatalabb az osztályban), Lőkös Zoltán, a Délmagyarország, 1944-től munkatársa, majd főszerkesztője, most a Vasárnapi Hírek főszerkesztője. Januárban hunyt el Kurcsev Iván, akiről mi is csak a Népszabadság nekrológiájából tudtuk meg, hogy a szovjet hadsereg egykori katonája volt. Tompa Ferenc viszont orvosként részt vett a koreai háborúban, feleséget is onnan hozott magával.

Másról is hevezetés ez az osztály. Másodikos korunkban matematikatanárunk, Szeliánszky Ferenc az akkor újjátásnak számító tesztnek vetett alá bennünket. *Koponyavizsgára* hívott sorjában mindannyiunkat, s az eredményt doktori értekezésében (*A hibakutatás neveléstelektani problémái*, 1938), egyik fejezetét a nyomtatott értesítőnkben is közzétette. Most a tanárképző főiskola lélektani tanszékének vezetője, Klein Sándor foglalkozik a gondolatlalt: megfigyve Szeliánszky kódjait, összevetni az akkori intelligenciakutatás tanulságait a vizsgáltak későbbi sorsával, pályájával, sikereivel vagy kudarcaival. Másrészt az is érdekes tanulságokat nyújtana, ha az ötven évvel ezelőtti feladatokat mai tizenkét évesekkel végeztetnénk el.

Ennyi mindent kínált két időszerű alkalom egy iskolatörténeti áttekintésre.

PÉTER LÁSZLÓ

Tereske

Részlet a tereskei freskóból

Bánkról, a Nógrád megyei, horogásztaváról és a Magyarországra telepített szlovákság történeti és néprajzi emlékeit bemutató helytörténeti gyűjteményéről híres településről még csak-csak lehetnek ismeretei az újságolvasónak, ám hogy onnan néhány kilométernyire északra szintén van egy olyan falu, amelyet vétek föl nem keresni, ez nyilván csak egészen kevesekben tudatosult. Tereske ez a kicsi helység, s ami miatt érdemes oda elzarándokolni, az egy remekmű — ráadásul máig talányos — freskókkal felékesített apátsági templom.

A Benedek-rend szerzetesei települtek meg itt hajdan, még a tatárjárás előtt, s ők építették meg a Boldogasszonyról elnevezett templomot. A kor ízlésének megfelelően a román stílus egyszerűsége, méltósága sugárzik a hajdan kéttornyú, manapság azonban már csak egy toronnyal ékes templomból. (Mocsáry Antal, Nógrád jeles történésze a múlt század elején, 1826-ban még két tornyot látott ott, hiszen Nemes Nógrád megye ismertetésében így írt: „négyzetű faragott kövekből épült s két tornyokkal ékeskedő” az ottani egyház.)

A bélietes kapun belépve, máris megragadja tekintetünket a bal oldali falon látható hatalmas freskó, a Szent László-legenda közismert ábrázolása. Amint az köztudomású, nemzeti történelmünknek e jeles uralkodója a leányrabló kunnal csatázik ezeken a képeken, ám arra, hogy a história minden mozzanata együtt lenne látható, csak a tereskei ad példát. Balról jobbra haladva előbb a

harcosok felvonulásának az ábrázolása látszik, majd a magyarok és a kunok ütközete, ezt követően az üldözés, a birkózás, a rabló lefejezése, végezetül pedig a pihenés idilli képe.

Egyedülálló ritkaság, hogy mindez így egymás mellé került, ám az a felfedezés, amely az 1970 és 1974 között folyó restaurálás idején fogalmazódott meg a szakemberekben, a tereskei freskót még egyedibbé, még érdekesebbé teszi! A helyreállítók ugyanis arra a következtetésre jutottak, hogy ez a már-már rajzfilmszerű képsor nem egy időben készült. Az első piktör — valószínűleg a híres gömöri iskola tanítványa — ugyanis csak a befejező jeleneteket örököltette meg, tehát a birkózást, a lefejezést és a pihenést, azokat a cselekményeket azonban, amelyek mindezeket megelőzik, később, a XIV. században pótolták hozzá.

A restaurálás művészi munkáját Rády Ferenc végezte. Tőle ered a fenti feltételezés summázása is, s ugyancsak ő gondolt arra, hogy a megfestett ábrázolások egy része „az elpusztult, a kereszténység által mellőzött korábbi kultúra emlékeinek egyenes folytatója”.

Mire alapozta ezt a tételt? Egyebek között fölfüggyelt egy fára, amely nem tartozik szorosan a képhez. Ez a fa mindkét ágán csonka, pontosan úgy, amint az a sáman hitvilág képi emlékein látszik. Érdekes észrevétel, de egyelőre csak hipotézisként hangzott el, végleges bizonyítása még hátravan.

Azt azonban kiváló műemlékvédelmi szakértőnk, Dercsényi Dezső teljes bizonyossággal kijelenthette, hogy „... a tereskei Szent László-legenda nem csak magas művészi kvalitása miatt érdemel említést, hanem mert a centrum közelében lévén, erősen kérdésessé teszi a határvidékek egyeduralkodó szerepét a középkori falképfestészet e kétségtelenül legjelentősebb freskóciklusában”. Sokáig ugyanis az a vélemény járta tudós körökben, hogy a régi Magyarország belsőbb, „centrális” tájain nem virágzott a freskófestészet, csak a birodalom peremén maradtak fenn ennek az emlékei.

A tereskei templom lenyűgözően szép képsorában, a fegyveres alakok mellett több érdekességre is felfigyelhetünk. Az ismeretlen mesterek valamelyike megörökített például egy várat; ez szinte a fényképek pontosságával mutatja, hogyan festett egy korabeli erősség. Szent Borbála és Szent Dorottya képmásaival is találkozhatunk. (E két női szent ábrázolásai az oltár fölött láthatók.) Van aztán egy titokzatos felirat is a falba vésve: Hau Miklós 1619–1620. Vajon ki lehetett? Papi ember, avagy az újjáépítők, karbantartók egyike?

Ha a tereskei egyház attemplomát szintén végigjártuk — föld alatti folyosójának egy szakasza ma is megtekinthető —, még mindig tartogató látnivalókat Nógrádnak ez az alig ismert gyöngyszeme. Egyrészt a templomkert védett fái, növényritkaságai vonzzák a szemet, másrészt meg az a két kúria, amely a múlt század első felének nemesi ízlését tükrözi.

A. L.

REICH KÁROLY RAJZA

OLÁH JÁNOS

Csapda

Amikor találkoztunk, eleinte
semmire nem gondoltam,
pedig már akkor ott lapult bennem biztosan
az a régi mulasztás,
azért köszöntem
olyan sietve és zavartan,
s álltam odább.
Most, így utólag vizsgálva
könnyű rátalálnom erre
a mások arcából jól ismert,
és tiltottul megüált firtorra,
ami a mulasztást az udvariasság
sietős mosolyával leplezi,
s a felejtést próbálja
ürrügyül ismerni el.
Eddig azt hittem, mindez
csak a nagy emberek sajátja.
Most kezdem belátni,
nem kevés szegyenkezéssel,
mindenkié, akitől várnak valamit.
s aki valami oknál fogva nem tud
ennek a várakozásnak megfelelni,
s így az enyém is.
Mint este a melegvízbe
úgy merülünk bele,
habár mindnyájan másként,
de ugyanabba a hazugságba.